

1

MEER JEUGDCRIMINALITEIT?

Vergezeld van een imponerende foto meldt het Algemeen Dagblad: 'Jeugdcriminaliteit afgelopen jaren behoorlijk gestegen'. Bij nader inzien blijkt deze verontrustende kop betrekking te hebben op zeer lokaal nieuws, namelijk de voor velen onbekende Zuid-Hollandse gemeente Zuidplas met een kleine 20.00 huishoudens: 'Werden bijvoorbeeld in 2019 nog 44 verdachten aangehouden, in 2024 ging het om 67 tien- tot twintigjarigen. Het gedrag van jeugd in de grote steden is kennelijk besmettelijk, want dat kopiëren ze', stelt de lokale teamchef van politie.¹ Het zijn dit soort berichten met hun zoveel mogelijk generaliserende koppen die ervoor zorgen dat het grote publiek de indruk heeft dat we met een toename van jeugdcriminaliteit te maken hebben.

Al heel lang is daarentegen duidelijk dat de jeugdcriminaliteit in ons land de afgelopen decennia juist sterk is afgenomen. Toch hebben velen het idee dat het vroeger veiliger was dan nu, zeker als het om criminaliteit van jongeren gaat – 'minder vechten, minder diefstal, veiliger op straat'. Als ik aan onbekenden vertel dat ik me bezighoud met onderzoek naar de jeugdcriminaliteit, dan is standaard de reactie dat die natuurlijk erg is toegenomen. 'Vroeger was het minder erg dan nu', dat is het dominante beeld.² Dit beeld heeft voor een belangrijk deel te maken met de uitvoerige en voortdurend herhaalde aandacht die diverse media plegen te besteden aan jongeren die zorgen voor overlast, die voorbijgangers of winkels beroven of elkaar met

messen te lijf gaan. Deze aandacht in de media en zeker in de digitale media voor sensationele verhalen over jongeren die betrokken zijn bij beangstigende daden, neemt eerder toe dan af.³

Niet alleen wordt het liefst met veel beeldmateriaal keer op keer ingezoomd op het wangedrag van jeugdige verdachten en wordt daar zeker als het zwaar getroffen slachtoffers of geschokte familie, vrienden of omstanders betreft bij herhaling op teruggekomen. Ook van hun mogelijke procesgang wordt opnieuw gretig en uitgebreid verslag gedaan en er worden vaak bredere, alarmerende conclusies aan verbonden. In verschillende media wordt naar aanleiding van een afschuwelijk incident waarbij een jeugdige dader betrokken is, zonder reserve veralgemeniseerd naar totaal andere en zo mogelijk nog beangstigender kwesties waarbij jonge kinderen betrokken zouden zijn. Zo wordt een week na de Schiedamse steekpartij in februari 2025 waarbij een 13-jarige door een leeftijdgenoot is neergestoken, in een populair ochtendblad een oud-voorzitter van de politiebond uitgebreid aan het woord gelaten, die beweert dat ‘verkenningen op potentiële liquidatieslachtoffers, het plaatsen van explosieven bij woningen, gewelddadige berovingen en het uitvechten van onderlinge vetes met messen (...) schering en inslag’ zijn.⁴

Maar het is niet alleen de vaak sensationele verslaggeving die bijdraagt aan een gevoel van onveiligheid. Minstens zo belangrijk is de wijze waarop verschillende media omgaan met de bevindingen uit onderzoek, zoals de studie *Geweld van de georganiseerde misdaad in beeld*, waarnaar in de Inleiding werd verwezen. Typerend in dit opzicht is de manier waarop in enkele media verslag wordt gedaan van de *Monitor jeugdcriminaliteit*, die het Wetenschappelijk Onderzoeks- en Datacentrum (WODC) van het ministerie van Justitie en Veiligheid om de twee à drie jaar uitbrengt. Neem het rapport dat in september 2023 verscheen.⁵

Die studie begint met de constatering dat het aantal jeugdige verdachten in het hele land sinds 2010 is gehalveerd en de laatste paar jaar ongeveer op hetzelfde, relatief lage niveau blijft. Terwijl bijvoorbeeld de NOS helder objectief verslag doet van deze bevindingen en

daarbij uitdrukkelijk vermeldt dat deze anders zijn dan vaak wordt aangenomen, wordt duidelijk dat dergelijk geruststellend nieuws niet in het straatje van verschillende andere media past. Zo laat het AD in een kort bericht over dit rapport de spectaculaire daling van de cijfers geheel onvermeld. Een week later wordt een podcast hierover in dezelfde krant als volgt aangekondigd: ‘Nederlandse jongeren worden niet criminel – maar hun vergrijpen zijn dat wel’, direct gevolgd door het opruiende zinnetje: ‘We moeten onderzoeken of de huidige strafmaat voor jongeren nog voldoet.’ Het op een na grootste dagblad richt de aandacht graag op iets anders: ‘Groeidend aantal tienermeisjes op het foute pad’, waarbij meteen wordt verwezen naar ‘bijpassende’ berichten, zoals ‘Zeven tieners opgepakt voor mishandeling 13-jarig meisje’ en ‘Vijf meisjes opgepakt voor reeks geweldsincidenten’. Daarmee wordt niet alleen welbewust voorbijgegaan aan het feit dat ook voor meisjes geldt dat de cijfers nog steeds aanzienlijk onder die van begin deze eeuw liggen. Tegelijkertijd wordt door de associatie met geweld een valse voorstelling van zaken gegeven. De toename van het aantal meisjes dat met de politie in aanraking is gekomen, ligt namelijk niet zozeer op het terrein van geweld, maar met name op het relatief onschuldige terrein van de winkeldiefstal – lipstick, snoep en dergelijke vervelende, maar op zich bepaald niet bedreigende zaken.

Alsof het afgesproken werk is kiest De Telegraaf voor een vergelijkbare presentatie. Nadat eerst is gemeld dat het aantal delicten onder jongeren ‘na jarenlange daling stijgt’, volgt daarop vet: ‘Rovende tienermeisjes maken opmars: aandeel in criminaliteit groter dan ooit. Tienermeiden spelen een steeds grotere rol in de criminaliteit. In 2022 was een kwart van de minderjarige verdachten een meisje. Nog nooit eerder was dat aandeel zo groot. Ze begeven zich vooral op het roverspad.’ En precies ditzelfde bericht verschijnt op dezelfde dag onder meer in het Dagblad van het Noorden, het Friesch Dagblad en in een podcast van de Gelderlander. In lijn met deze bizarre journalistieke wending kiest ook het Parool voor deze onzuivere aanpak met een zwaar accent op de groei van het aantal

verdachte meisjes. Pas veel later vermeldt deze krant in hetzelfde nieuwsbericht terloops dat het totale aantal jeugdige verdachten de laatste jaren is afgenomen. Dat onder meisjes het aandeel verdachten en veroordeelden weliswaar recent is gestegen maar nog niet terug is op het niveau van vijftien à twintig jaar geleden, wordt dan weer helemaal buiten beschouwing gelaten.

Meerdere bronnen

Laat ik vooropstellen dat het niet eenvoudig is om een betrouwbaar beeld te krijgen van de aard en ontwikkeling van de jeugdcriminaliteit. Daarvoor moeten in elk geval meerdere bronnen worden geraadpleegd. Uiteraard vormen hiervoor de cijfers van politie en justitie een belangrijke bron. Toch brengen die slechts een beperkt deel van de delicten gepleegd door jongeren in beeld. Naar schatting wordt ruim driekwart van de delicten die minderjarigen plegen, niet opgehelderd. Dat valt goed te begrijpen, aangezien dit allereerst te maken heeft met de relatieve onschuld en het weinig ernstige karakter van de meeste feiten waaraan jongeren zich schuldig maken. En direct daarmee samen hangt uiteraard de geringe pakkans voor deze lichte feiten. De typische, meest voorkomende jeugddelicten bestaan namelijk uit zaken als zwartrijden, te vroeg vuurwerk afsteken, iemand uitschelden en intimideren, vechten of slaan zonder verwonding en graffiti. In de meeste van deze gevallen ontbreekt een verdachte of wordt er geen aangifte gedaan, zodat de politie- en justitieregistraties met name wat betreft de (zeer) lichte feiten erg onvolledig zijn.

Juist in verband met de geringe informatie die de cijfers van politie en justitie leveren wat betreft de meest voorkomende, lichte jeugddelicten, is het bijzonder nuttig dat we daarnaast in ons land sinds de jaren tachtig van de vorige eeuw over een tweede belangrijke bron beschikken. Die wordt gevormd door de zogeheten zelfrapportages onder jongeren. Dit betreft een steekproef van jongeren die wordt gevraagd aan te geven aan welke delicten zij zich in een bepaalde periode mogelijk hebben schuldig gemaakt. Met behulp van deze zelfrapportages kan met name een goed beeld worden gevormd

van de meest voorkomende en meest typerende jeugddelicten, zoals hierboven genoemd, dus vooral van de delicten waar de politiecijsers juist te weinig of nauwelijks informatie over geven. Onderzoek laat zien dat beide bronnen – politiecijsers en zelfreportages – elkaar aanvullen.⁶

Ten slotte kan voor het algemene beeld van toe- of afname van de criminaliteit nog worden gekeken naar de uitkomsten van de zogeheten slachtofferenquêtes. Die hebben echter als fundamentele beperking dat ze wel enige interessante aanvullende informatie geven over de ontwikkeling van de criminaliteit in het algemeen – alhoewel hier uiteraard ook meerdere factoren een rol kunnen spelen, zoals de toe- of afnemende bereidheid om iets wat men is overkomen te melden. Maar deze enquêtes hebben slechts zeer beperkte betekenis als het gaat om het specifiek in beeld brengen van de jeugdcriminaliteit, aangezien ze geen helder uitsluitsel geven over de leeftijd van de daders.

Onmiskerbare afname jeugdcriminaliteit

Als we kijken naar de eerstgenoemde bron, de ontwikkeling van de politiecijfers, dan is het om die cijfers in het juiste historische perspectief te bezien de moeite waard om wat verder dan de laatste paar jaar terug te kijken. Als we alleen naar de absolute aantallen gehoorde minderjarige verdachten kijken, zien we in de tweede helft van de vorige eeuw namelijk een verdubbeling van de cijfers sinds 1960 van bijna 23.000 naar ruim 47.000 rond de eeuwwisseling.⁷ Vervolgens zien we in de 21ste eeuw ondanks een verdere toename van de bevolking een trend precies in omgekeerde richting. Nadat de toename in de eerste jaren na 2000 nog even doorzet, vindt er vanaf 2007 namelijk een gestage jaarlijkse daling plaats, in 2019 gevolgd door een lichte toename, opnieuw een daling in 2020 en vervolgens een afvlakking van de cijfers naar bijna 17.000 minderjarige verdachten in 2023. De daling betreft zowel het aantal jeugdige verdachten en de delicten die ze plegen als de aantallen jongeren die worden gestraft. Zo mogelijk nog veelzeggender dan de afname in absolute aantallen